

К. Л. Хазанова, У. А. Бобрык

Філалагічны факультэт,
кафедра беларускай мовы

ТЭОРЫЯ І ПРАКТЫКА ПЕРАКЛАДУ Ў ВЫКЛАДАННІ ФІЛАЛАГІЧНЫХ ДЫСЦЫПЛІН

XXI ст. надышло нечакана і раптоўна. Здаецца, яшчэ зусім нядаўна чалавецтва чакала міленіум, Эйфелева вежа рамантычна і скрупулёзна адлічвала імгненні да пачатку новага тысячагоддзя, а сёння ўжо з поўным правам кажуць пра мінулыя нулявыя, а дзясятая гады XXI ст. уступілі ў сваю другую палову. Тэмп існавання чалавецтва значна паскорыўся ў параўнанні з апошнімі дзесяцігоддзямі прошлага стагоддзя. Хуткая (калі не сказаць – імгненная) змена тэхналогій, жыццёвых і эканамічных умоў грамадства стала яскравай характарыстыкай нашага часу – другой паловы дзясятых гадоў XXI ст. – і вымагае мадэрнізацыйных змяненняў вышэйшай адукацыі.

Ва ўмовах паскоранага развіцця сучаснай цывілізацыі адбываецца штодзённае павелічэнне інтэнсіўнасці міжнароднага абмену культурна-інфармацыйнымі скарбамі, у тым ліку – літаратурнымі. Істотнай уласцівасцю гэтай з’явы заканамерна стала абвостраная цікавасць да ўсіх бакоў міжнароднай камунікацыі.

Пераклад мастацкай літаратуры як надзвычай значымая форма міжнародных культурных зносін прапануе магчымасць пашырыць агульнакультурны ўзровень асобы праз знаёмства з традыцыямі і культурнай, у прыватнасці – літаратурнай, спадчынай іншых народаў. З’яўляецца магчымасць зразумець і ацаніць духоўныя каштоўнасці прадстаўнікоў іншых культур, што садзейнічае фарміраванню паважлівых адносін паміж людзьмі. Указаныя рысы набылі ў наш час надзвычайную актуальнасць і патрэбнасць, бо з’явілася дастатковая колькасць вынікаў нежадання дамовіцца і адсутнасці ўзаемнай павягі народаў і краін.

Мова – найважнейшы сродак чалавечых зносін, пры дапамозе якога людзі абменьваюцца думкамі і дасягаюць узаемаразумення. Зносіны людзей пры дапамозе мовы здзяйсняюцца ў вуснай і пісьмовай форме. Пераклад з’яўляецца дапаможным сродкам, які забяспечвае выкананне мовай яе камунікатыўнай функцыі ў тых выпадках, калі людзі выражаюць свае думкі на розных мовах. Пераклад выконвае вялікую ролю ў абмене інфармацыяй паміж рознымі народамі і служыць справе пашырэння скарбаў сусветнай культуры.

Названыя фактары абумовілі надзённасць выкладання курса “Тэорыя і практыка перакладу” ў складзе дысцыплін спецыялізацыі спецыяльнасці 1-21 05 01 “Беларуская філалогія (па напрамках)”.

У сённяшні бурлівы і мітуслівы, складаны і супрацьлеглы час пераклад разглядаецца не проста як складаны і шматгранны працэс узаемадзеяння дзвюх (ці больш) розных моў, а як творчасць вытлумачэння і выражэння задумы аўтара арыгінала. Галоўным сродкам такой творчасці з’яўляецца мова, што адкрывае магчымасці і неабходнасць лінгвістычнага аналізу перакладу.

Ідэйна-пазнаваўчыя задачы і мэты перакладу вырашаюцца моўнымі сродкамі. Вобразы арыгінала выражаюцца пэўнай мовай і могуць быць перавыражаны толькі з дапамогай мовы. Работа над моўнымі сродкамі становіцца надзённай праблемай перакладазнаўства, у якім выдзяляецца лінгвістычны аспект: выяўленне на ўсіх моўных узроўнях заканамернасцей, якія існуюць паміж дзвюма мовамі і дазваляюць перадачу інварыянтнага сэнсу рознымі моўнымі сістэмамі.

Дысцыпліна “Тэорыя і практыка перакладу” знаёміць будучых кампетэнтных спецыялістаў-філолагаў, у ліку якіх не толькі настаўнікі і выкладчыкі, але і навукоўцы і супрацоўнікі рэдакцый сродкаў мас-медыя, з лінгваперакладазнаўствам – адносна маладой галіной навукі аб мове. Яе інтэнсіўнае развіццё пачалося ў другой палове ХХ ст., калі перакладчыцкая дзейнасць і літаратуразнаўчыя даследаванні перакладу сутыкнуліся з патрабаваннямі лінгватэарэтычнага абагульнення практычнага вопыту перакладчыкаў у справе пераадолення моўных перашкод на шляху міжнародных культурных сувязей.

Даследаванне моўнай спецыфікі перакладаў і лінгвістычнае супастаўленне перакладных твораў з іншамоўнымі арыгіналамі дазваляе адзначыць моўныя адметнасці, якія пры вывучэнні адной мовы практычна не выяўляюцца. На аснове такога даследавання магчыма сфармуляваць абагульненне пра традыцыйныя і індывідуальна-перакладчыцкія спосабы перакладу слоў, словазлучэнняў, выразаў на беларускую мову з іншых славянскіх і неславянскіх моў.

Для студэнтаў-філолагаў актуальным з’яўляецца вызначэнне заканамернасцей суіснавання беларускай мовы з іншымі славянскімі і неславянскімі мовамі ў межах тэкставай прасторы твораў рознай жанрава-стылістычнай і стылявой арыентаванасці, бо ў працэсе правядзення лінгваперакладазнаўчага аналізу асабліва падкрэслена выяўляюцца агульныя і спецыфічныя рысы мовы арыгінала і мовы перакладу. Лінгвістычны аналіз мастацкіх перакладаў дапамагае студэнтам асэнсаваць шматграннасць працэсу выкарыстання мовы як сродку зносін, раскрыць спосабы выражэння думак пры дапамозе разнастайных спалучэнняў моўных адзінак.

Знаёмства з асноўнымі заканамернасцямі перакладу, выяўленне цяжкасцей перакладчыцкага працэсу, выкрыццё станоўчых і адмоўных бакоў перакладу розных па жанравай і стылявой вызначанасці твораў, а таксама разуменне адрозненняў прынцыпаў паэтычнага і празаічнага мастацкіх перакладаў спрыяе выпрацоўцы ў студэнтаў навыкаў лінгвістычнага даследавання перакладных тэкстаў і дапаможа ў будучай практычнай рабоце над перакладамі разнастайных у жанрава-стылістычных адносінах тэкстаў з беларускай мовы і на беларускую мову.

З паскарэннем інфарматызацыі і камп'ютарызацыі сучаснага грамадства з'явіўся і інтэнсіўна развіваецца камп'ютарны пераклад. У XXI ст. немагчыма ўявіць сябе навучанне любой дысцыпліне і даследаванне ўсіх галін навукі і разнастайных сфер жыццядзейнасці грамадства, і нават звычайнае штодзённае жыццё чалавека без камп'ютарных перакладчыкаў у розных іх праяўленнях. Эвалюцыя электронных сродкаў, камп'ютарнай тэхнікі і дасягненне сённяшняга ўзроўню камп'ютарызацыі грамадства абумовіла з'яўленне і развіццё значнай колькасці праграм машыннага перакладу на беларускую мову. Такія тэхнічныя сродкі маюць розны ўзровень і па-рознаму адпавядаюць патрабаванням беларускага грамадства. З гэтага вынікае актуальнасць і надзённасць зварота падчас вивучэння курса “Тэорыя і практыка перакладу” да асаблівасцей стварэння, функцыянавання і якасці слоўнікавай базы існуючых камп'ютарных праграм перакладу ўвогуле і машыннага перакладу на беларускую мову, у прыватнасці.

У працэсе знаёмства з камп'ютарным перакладам студэнты-філолагі даследуюць разнастайнасць камп'ютарных праграм для перакладу на беларускую мову і з беларускай мовы, звяртаюць увагу на гісторыю і асаблівасці стварэння спецыялізаванага камп'ютарнага беларуска-рускага і руска-беларускага перакладчыка Белазар, аналізуюць дзейнасць анлайн-перакладчыкаў з магчымасцямі перакладу на беларускую мову, разглядаюць асаблівасці перадачы ў працэсе перакладу камп'ютарнымі праграмамі стылістычных адметнасцей тэкстаў розных функцыянальных стыляў.

Узровень засваення зместу дысцыпліны “Тэорыя і практыка перакладу” правяраецца якасцю набытых ведаў і навыкаў падчас правядзення практычных заняткаў і самастойных творчых работ студэнтаў. Як формы кантролю ведаў прапануюцца: падрыхтоўка паведамленняў, прысвечаных розным перыядам у гісторыі перакладу і перакладазнаўства, распрацоўка мультымедыяных прэзентацый з візуальным інфармаваннем пра жыццё і творчы шлях вядомых беларускіх перакладчыкаў і перакладазнаўцаў, пераклад тэкставых

фрагментаў з дапамогай розных камп'ютарных перакладчыкаў і наступны параўна-супастаўляльны іх аналіз, самастойны пераклад тэкстаў розных функцыянальных стыляў.

У выніку вывучэння дысцыпліны спецыялізацыі “Тэорыя і практыка перакладу” выпрацоўваюцца кампетэнцыі перакладчыка і перакладазнаўцы, якія інтэгруюць веданне гісторыі перакладу, шляхоў развіцця перакладазнаўства, прыёмаў лінгвістычнага аналізу перакладных тэкстаў, спосабаў захавання інварыянтнага сэнсу пры перадачы з адной моўнай стыхіі ў іншую, адметнасцей перадачы сродкамі беларускай мовы асобных моўных формаў і структур, а таксама ўменняў правядзення лінгвістычнага аналізу перакладных тэкстаў і навыкаў перакладу на беларускую мову і з беларускай мовы тэкставых фрагментаў твораў разнастайнай жанрава-стылістычнай прыналежнасці.

Курс “Тэорыя і практыка перакладу” з’яўляецца важнай часткай прафесійнай падрыхтоўкі спецыялістаў-філолагаў і становіцца асновай для засваення іншых філалагічных дысцыплін, сярод якіх: “Стылістыка і культура мовы”, “Гісторыя беларускай літаратурнай мовы”, “Сучасная беларуская літаратура”, “Літаратурнае рэдагаванне”, “Вэб-журналістыка”. Вывучэнне асноў тэорыі і практыкі перакладу садзейнічае павышэнню якасці філалагічнай адукацыі і падрыхтоўцы высокакваліфікаваных кадраў кампетэнтных спецыялістаў, бо павышае пісьменнасць студэнтаў, развівае філалагічны кругагляд, наглядна паказвае стылістычныя магчымасці беларускай мовы, выяўляе яе становішча сярод іншых славянскіх і неславянскіх моў, а таксама садзейнічае павышэнню інфармацыйнага патэнцыялу беларускай мовы і адраджэнню моўнага ландшафта літаратурнай мовы беларусаў.